

ZIVLJENJE IN SVET

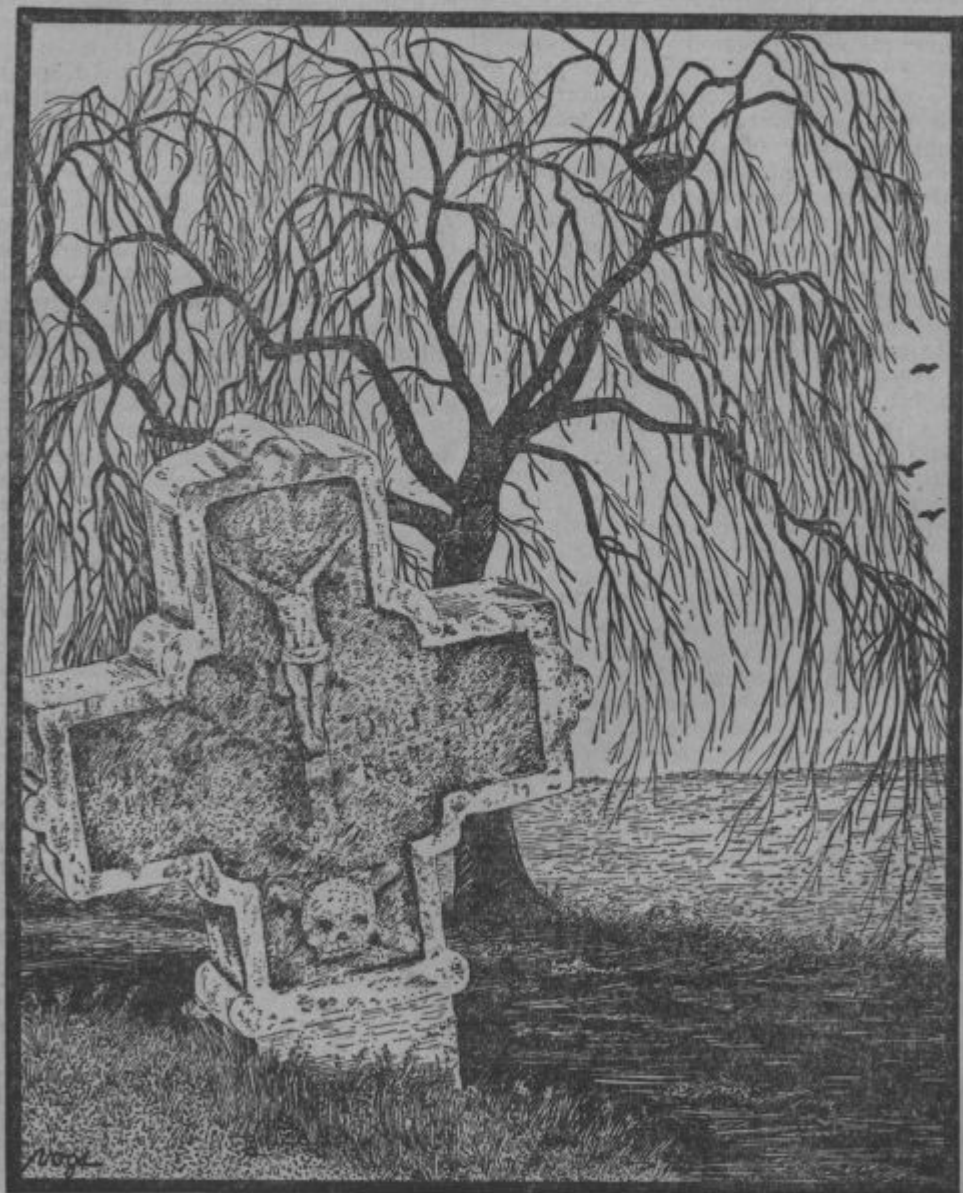
DUŠNA REVILJA

ŠTEV. 18

KNJIGA 24.

(LETO XII.)

V LJUBLJANI, 31. OKTOBRA 1938

VSEH MRTVIH DAN

ZDRAVA IN BOLNA DEDIČNOST

VELIK NAPREDEK MODERNE ZNANOSTI

Dedne bolezni temeljijo po največjih raziskavanjih pogosto samo na spremembi podednega gena, torej na izpadu ali izmenjavi ene dedne enote. Takšne spremembe se kažejo v notranjosti stanic ali med stanicami. V drugem primeru se pojavijo učinki pod vplivom hormonskih snovi, tako imenovanih geno-hormonov. Prof. Kühn je pokazal to prav lepo na primeru moljev mokarjev. Teh sta dve pavrsti, ena z rdečimi, druga s črnimi očmi. Očesno barvo določa dedni znak, ki se razvija pod vplivom geno-hormona. Ta hormon izvira iz možganov gosenice. Če vcepimo hormon rdečeeke gosenice v črnooko gosenico, se iz bube izleže pozneje rdeček metulj, čigar potomci pa so potem spet črnooki.

Za presojo človeških dednih bolezni je važno vedeti, da gre mnogo telesnih hib na račun motenj v razvoju. Pri tem so prizadeti v splošnem istočasno vsi deli, ki so baš v živi rasti. Vzrok za takšne razvojne motnje je lahko v nepopolni ali enostranski oskrbi embrija v materinem telesu ali pa v nedostajanju vitaminov. Mnoge hibe nastajajo zato rade pozimi, v času, ko je malo sveže zelenjave. Te hibe pa nikakor niso dedne, temveč samo prirojene. V drugih primerih so tudi lahko podedovane. Tako je n. pr. s pritlikavo rastjo. Ta je lahko posledica pospešenega delovanja ščitnice, ki vodi do neke motnje v jetrih, da te ne morejo kopičiti vitamin A, ki je za rast nad vse važen. Zavaljo tega zastane rast kosti in posledica je pritlikavost. Ščitnico pa uravnava, kakor znano, neki organ v vmesnih možganih in sprememba v teh je lahko dedna. Pritlikavost povzroča torej lahko nedostajanje vitamina A in nedostajanja tega vitamina je krivo lahko več vzrokov, izmed katerih je eden deden.

Po drugi strani se je pokazalo, da ne izdajajo samo tako težke oblike spačenosti podedovano zlo. Tudi kratkoprstnost, ki temelji v premajhni rasti sprednjih prstnih členkov, je že lahka oblika pritlikavosti. Druge spremembe kostne rasti imajo lahko svoj vzrok v spremembi krvi. Mutacija ene same dedne enote lahko povzroči, da more mozeg izdelovati rdeča krvna

telesca, ki živijo zelo kratko in jih mora neprestano nadomestovati. Ta sprememba ene same vrste stane zakrivi celo vrsto okvar v telesu, ki so si med seboj lahko silno različne, a imajo svoj vzrok vendarle v isti dedni enoti.

Zanimivo je, do kakšnih posledkov je prišla moderna znanost kar se tiče že mnogo obravnavanega problema levičarstva in desničarstva. Dejstvo, da so mnogi ljudje z desno roko spretnější, dočim dajejo drugi instinktivno prednost levi roki, in dejstvo, da so v obeh straneh telesa sploh različne, je vodila do vsakovrstnih teorij. Tako se nekateri psihologi trdijo, da ustreza desničarstvu moškemu tipu, človeku dejanj, dočim izdaja poudarek leve strani človeka z umetniško nadarjenostjo z žensko osnovo. Vse to je po novejših raziskavah zmotno. Podedine okončine se izoblikujejo namreč v odvisnosti tudi od preskrbe otroka v materinem telesu. To, da leži embrijo večinoma na levi strani, ima med drugim tudi za posledico, da nastopajo prirojene okvare kolčnih zgibov na levi češče nego na desni. Nadaljnja posledica je ta, da se desna in leva stran telesa različno oskrbujeta. Dednih vzrokov tu vsekako ni.

dr. Cn

VELIKANI MED RASTLINAMI

Kadar govorimo o drevesih-velikanih, mislimo predvsem na kalifornijske sekvoje, ki zrastejo sto in več metrov visoko in med katerimi štejejo podedine po več tisočletij. Kar se pa tiče obsega, se ta drevesa ne morejo primerjati s cipreso, ki rase uro avtomobilske vožnje od mesta Mehike. To drevo ima obseg 50 m in isto tolikšna je tudi njegova višina. Tudi neki svilni bombaževci, ki rase v prestolnici Bahamskega otočja, je pravi velikan. Eden najbolj znanih drevesnih orjakov rase na pobočju Etne na Siciliji. To je eden največjih kostanjev, kar jih je na svetu. Sto jezdecev se lahko zateče pod njegovo krošnjo.

Najvišja trta na svetu rase v Severni Karolini. Vsadili so jo prvi priseljenci okrog l. 1587. In še danes rodi trse. Najdaljše rastline pa najdemo vendarle med vodnimi rastlinami. Tako nahajamo v južnem Atlantiku tako zvano nereocisto, ki ji je steblo najmanj 200 m dolgo. Premera te rastline pa ne pozna nihče, ker rase na dna morja.

O K E M I Č N I V O J N I

Privedil DORMAK

N A D A L J E V A N J E

Prva blagodat bi bila pošiljka kužnih bakterij. To so bacili kuge, legarja, griže, influence itd. Potem pridejo požarne bombe, ki so napolnjene s tako zvanim termitom, spojino aluminija in železovega oksida ali fosforja in ogljikovega žvepcevca. Nato bi uvrstili brizantne bombe, ki razstreljujejo, rušijo in uničujejo, kar je ustvarila narava in človeška roka, in nazadnje še plinske bombe.

O nevarnosti teh zračnih pošiljk so mnenja zelo različna. Manjka nam pravo izkustvo, kajti svetovna vojna je pokazala le smer, po kateri se bo morda razvil bodoči način bojevanja. Zato se o tem vprašanju le bolj teoretizira. Nekateri, zlasti pacifisti — kar je prav verjetno, — zelo pretiravajo nevarnosti, človeštvo nekako namenoma plaše in mu s tem jemljejo veselje in pogum do vojne. Profesor André Mayer pravi v svojem poročilu na Društvo narodov, da narodi ne slutijo, pred kakšno strahovito nevarnostjo je človeštvo v primeru nove vojne. In profesor W Cannon trdi takole: »Strupeni plini pretekle vojne so prava otroška igrača v primeru s tem, kar znamo doživeti v bodoči vojni.« Dr. Hilton Ayre Jones v New Yorku se je povzpél do zaključka: »Novo odkriti plin kakodilicocyanid uniči celo armado s tako lahkoto, kakor da bi utrnili svečo.« Drugi bolj strateško razpoloženi morda nevarnosti prikrivajo in trdijo, da ne bo tako hudo, da bo odločilen še vedno infanterist itd. Med te bi morda spadal James Kendall, profesor kemije v Edinburghu, o katerem je prineslo poročilo »Jutro« od 18. IX. tega leta. Kakor l. 1914. ni nihče slutil, kako bo vojna potekla, kakšen bo njen izid, tako tudi danes tega nihče ne ve. Nemški generalni štab je bil ba je mnenja, da bo Pariz v treh mesecih v njegovih rokah. Vsi smo zmotljivi in človek obrača, Bog pa obrne. Vsaka vojna je nevarna, kajti človek izgubi življenje, svojce, imetje, to kar mu je najdražje. In, če je še tako pravična, terja ogromne žrtve. Tudi domovino lahko izgubi, čeprav se bori

zanjo. Tako bi jo znali Čehi izgubiti, akoravno bi se zanjo postavili v boj do zadnjega moža. Na vsak način bodo nevarnosti bodoče vojne večje in obsežnejše, ker bo mobilizirano celo prebivalstvo, bodisi k aktivni ali pasivni obrambi. V prejšnjih časih se je boril le vojak na fronti, zaledje je živelo svoje normalno življenje naprej. Danes, ko se je meša nevarnosti, kolikor moremo reči raztegnila na zaledje, na važne centre, bo vojak v Maginotovi črti morda mirno kadil svojo pipo in čakal, kdaj bo kapituliralo zaledje brez njegovega prizadevanja. Mogoče ta argument nekoliko govori v prilog pacifističnemu razpoloženju. Dokler tvega svoje življenje in zdravje navaden vojak, se še nekako prestaja vojna. Druga pesem je, če vojna nevarnost pleza po razredni lestvici navzgor.

Po statistiki, ki jo je objavil Muntsch, so imeli Francozi 190 tisoč zastrupljenih; od 8 milijonov 400 tisoč mobiliziranih; od zastrđoljencev je umrlo 8 tisoč (4.2%); Angleži od 8 milijonov 900 tisoč mobiliziranih 180 tisoč zastrupljenih, od teh je umrlo 6000 (3.3%); Američani od 4 milijone 200 tisoč mobiliziranih 31.000 zastrupljenih, umrlo jih je 1400 (2%); Nemčija od 11 milijonov mobiliziranih 79 tisoč zastrupljenih, umrlih pa 2300 (2.9%). Glede na padle in umrle zaradi drugega orožja, je število umrlih od strupov neznatno, ako pomislimo, da so imeli Francozi padlih in umrlih 1 milijon 400 tisoč; Angleži 1 milijon; Američani 126 tisoč; Nemci pa 1 milijon 700 tisoč, da o številu ranjencev niti ne govorimo.

Po današnjih sodbah je nevarnost brizantnih bomb mnogo večja od plinskih. Na 1 tono strupa računajo, da oo sto ranjencev in dva do trije mrlič. Dočim na eno tono eksplozivnega sredstva odpade sto ranjencev in 17 do 18 mrtvih. Tako strateška bilanca, kakor trgovec, ki tudi dela svojo bilanco. Plinske bombe napolnjene s klorom, s fosgenom, višnjevo kislino in ogljikovim monoksidom so baje brez pomena, ker se zaradi prevelike hlapljivosti ne doseže potrebna koncentracija, ali trgovsko povedano, da bilan-

ca ne bo ugodna glede na število mrtvih in ranjencev.

Zelo nevarne znajo biti tudi požarne bombe. Recimo, da vrže 25 avionov 5.000 požarnih bomb po 5 kg in od teh se vname $\frac{1}{4}$. Tedaj imamo 1250 gorečih mest in, ako računamo, da bo iz teh gorečih mest nastala polovica resnejših požarov, tedaj se nam bo nudil diven pogled na 625 požarov, katerim tudi najbolj izurjeni gasilci ne bodo kos.

Najbolj nedolžne bodo menda bakterijske bombe. Pri infekciji odločujejo virulenca bakterij, osebna dispozicija, zaščitna cepljenja in še mnogo drugih nepoznanih činiteljev. Nastopajoča epidemija more postati nevarna za oba nasprotnika.

Kakor so si mnenja deljena o nevarnostih modernega orožja, ravno tako si niso edini v presoji obrambe. Nekateri trdijo, da je vsaka obramba sploh iluzorna. Drugi pa menijo, da se z vajami in disciplino prebivalstva, s posebnimi napravami dá zelo mnogo doseči za obrambo. Proti zračnim napadom imamo najprej aktivno obrambo, ki jo vršijo lovski avioni, protiletalsko topničarstvo in zameglitve; k pasivni obrambi prištevamo evakuacijo ogroženega ozemlja, razna skrivališča za

PLINSKA ZAŠČITA ZA DOJENČKE

čas napada in desintoksikacijo (uničevanje strupa po ulicah in stanovanjih). Zaščita je lahko skupna v kletah, zakloniščih, hišah, ki so bile v ta namen pripravljene. Tako vemo, da enotonsko brizantno bombo zadrži 20 m debela plast zemlje ali 4 m debela beton-

VEŠBANJE ZA BODOČO KEMIČNO VOJNO

TELEFONSKI RAZGOVOR MED
PLINSKIM NAPADOM

skaj plošča. Najvažnejši pripomoček za osebno zaščito je maska, ki ima cedilo, v katerem je več plasti iz preparirane-

ga bombaža, aktivnega oglja in drugih kemičnih sredstev, kjer se delci plina zadržujejo in razkrajajo v nestrupečne sestavine. Njena zgodovina je kaj enostavna. Vojaki so opazili, da so svinje zarile glavo pod zemljo in ostale žive. Tako so oni potem napolnili steklenice s pretjo, odbili dno in dihali filtrirani zrak. Edino ogljikovega monoksida aktivno oglje ne absorbira. Nevaren pa je tudi po tem, ker je brez vonja in ga z nosom ne moremo zaznati. Maska ima le relativno zaščitno vrednost. Mora se tesno prilegati, cedilo mora biti brezhibno, treba jo je nataktni o pravem času, to se pravi ne v zadnjem trenutku in treba se je učiti z njo dihati pri sedenju, hoji in teku. Vsakdo, ki si jo prvič nadene, ima občutek, da ga bo zadušilo in si jo sname, kar ima za usodno posledico, da diha strupeni plin. Za obrambo proti strupenim plinom služijo tako zvali določevalci strupov, ki s svojim nosom ugotavljajo pline. Nos je za nekatere snovi izredno občutljiv; tako zavonjamo en miligram jodoforma v 40.000 m³ zraka. Proti plinom rumenega križa ne zadostuje samo maska, ker poškodujejo tudi kožo. Pravijo, da varuje proti njim asbestna obleka, ki jih izdeluje pri nas tvornica Obilič.

Zaščitne kleti morajo biti dostopne od dveh strani in zračne, okna

SLIKA IZ BODOČE VOJNE

pod površino zemlje, zavarovana z vrečami peska. Strop mora biti iz betona, da vzdrži obremenitev 3.000 kg na m², kar bi zadostovalo za srednjevelike bombe. Stene morajo biti ometane z ometom, s sadro in večkrat prevlečene z oljem, da ne propuščajo plinov. Vrata, najbolje železna, morajo tesno zapirati in biti zatlačena z oljnato klobučevino, tudi gumijem. Pred vhodoma zidajo tudi tako zvane plinske celice (zatvornice, Gasschleusen), da naj sprejemajo zamudnike, ki so morda že prišli s trupom v dotiko. Zaščitna klet mora biti dovolj prostorna (3 m³ za enega hišnega stanovalca), opremljena mora biti z ventilatorjem, s pitno vodo, s hrano (konzerve), z maskami, steklenicami, s kisikom, povoji, raznim orodjem za reševanja (lopata, kramp, žaga, ključ, sekira, material za mašenje odprtih itd.), nadalje so potrebne žepne svetilke, odeje, razna sredstva za uničevanje strupa (klorovo apno, soda), zasilno stranišče. Podstrešje mora biti zidano tako, da je zavarovano pred požari. Vse kar gori, je treba odstraniti, lesene ograje se morajo nadomestiti z železno mrežo ali zidovjem, ostrešje naj se zgradi z betonskimi podstavki (sohe), špirovci iz železa itd.; če to ni mogoče, ga je treba impregnirati proti ognju. Impregnacijska sredstva so lužnate zmesi, ki pri požaru tvorijo duševne pline (amonijak, ogljikova kislina, žveplov dioksid) in s tem gasé ogenj. Pri rokah morajo biti

voda, pesek in ročni gasilci. Tudi poramezna nadstropja naj se zazidajo iz betona, mesto steklenih šip celofan in tako dalje; torej hiša proti bombnici in mesto ljudi še lesene lutke, seveda impregnirane proti ognju. Vsi večji kraji bi morali biti organizirani in opremljeni proti zračnim napadom. Upornike je treba prisiliti z drakonskimi odredbami. Baje ima opisano obrambo najbolj idealno organizirano Sovjetska Rusija.

Poslušajmo roman 20. stoletja. Pri alarmu je zapreti okna, vrata, vse trgovine, vse plinske cevi, luči ugasniti. Popolnoma brez šuma se podamo v zaščitno klet. Elektrarna izključi tok, ves promet obstane in čakamo, čakamo, kdaj se zruši nad nami hiša, kdaj bo udril skozi nevidno razpoko smrtonosen plin... kam z bolniki onemogli stari otroci, umobolnimi pravijo, da na deželo. Tam je dober zrak 20. stoletja. Pišemo, kar zahtevaš, govorimo, kar je tvoja želja, čitamo, kar predpisuješ, potujemo kamor nas pošiljaš jémo kar nam ukazuješ — ali ni to življenje že dovolj bedno, da bi bilo vredno obrambe in zaščite?

Toliko o kemični vojni in njeni obrambi v glavnih obrisih. Mnogo pisati in razpravljati o teh stvareh nima pomena, ker so strokovnjaki samj tega mnenja, da bo en plinski napad bolj poučen kakor vse razprave.

D A L J E

SLOVAŠKI PREGOVORI

V samozaložbi je izdal Štefan Hanigovský knjigo: »Slovenské prislovicia« (Košice, 1938, v komisiji Taussig & Taussig, Praha), kjer je nakopčen plod večdesetletnega napora: okoli 13.000 rékel, ki jih je izdajatelj nalavkal vse iz žive govornice. To je torej še enkrat toliko, kot sta jih zbrala Kocbek & Šašelj za Mohorjevo knjižnico 72 (l. 1934).

Vobče zrcalijo ti reki ali prilike življenjsko skušnjo naroda, ki v pobožni ponižnosti ve, da ima človek križe in težave s svojim bližnjim, da z gospodo ni dobro čišenj zobati. Poglejmo, kako se ceni denar: realistično, skoraj cinično: Zlat oreb prileti na slednji smoter. — Ali: Ljubezen zmore marsikaj novci pa še več. — Zraven pa še tak lakonizem: Denar je smrt! Ravne smeri za moralo ne razbereš iz te modrosti, pač pa se izgubiš v blodnjak, labrint, poln slepečih zrcal, facet, možnosti razveda in razgleda na vse strani, kakršno je pač življenje samo. Če zdrže-

ma bereš, resnico zoper resnico, se izkaže Pandorina škrabica. Z otočnostjo te navda prislovica: Zlo traja najdalje. — Poslednji od teh 13 tisoč pregovorov te potolaži: Vsaka stvar ima konec. Slovenec je pri tej domislici še šegav, saj pravi: Vsaka stvar ima konec, samo kranjska klobasa ima dva. NK

GOSENICE SE SELJO

Okolico Magdeburga in Anhalta so v preteklem avgustu preplavile gosenice. V sklenjenih redovih so se pomikale po cestah, osobito proti koncu dne. Nobena reč ne ustavi pokreta selivk. Med Zerbstom (krajem, ki ga je dr. N. Zupančič istovetil s srbskim imenom) in Rosslauom so zapazili 5 km dolge procesije gosenic hitečih proti Labi. Zivalce so bile po 10 cm dolge. Drugi dan so ljudje dognali, da je četa, še vedno nič okrajšana, prešla na drugi breg reke, ne da bi kdo vedel kako. Potem je nemoteno nadaljevala svoj pohod. J D

STRAH PRED SMRTJO

V naslednjem pričbujemo odlomek članka »Kako ljudje umirajo«, ki ga je napisal dr. P. K. v zadnji številki »Dela proti tuberkulozi«.

Niso samo ljudje, ki se boje smrti. Strah pred smrtjo je vse obvladajoč refleks vse žive narave. Človeka spremija strah skozi življenje kakor njegova senca od zibelj do groba, včasih vidna včasih nevidna. Pri civiliziranju se je strah umaknil globoko v duševnost, ker ni več zunanji povodov. Tam notri pa vodi vse dogajanje v vsakem trenutku našega življenja prav kot pri divjaku, ki mu je vsak korak grozeča smrt. Opazuj drobne tičke, ki stalno obračajo glavo, s katere strani jim preti nevarnost. Še preden pade tema, se že ves drobn svet poskrije. Strah pred temo je občutek nemoči pred nevidnim sovražnikom. Tega občutka — strahu pred temo — ni niti civilizirani člo-

vek docela premagal. Vse človeštvo in živalstvo tja dolj do žužkov, mrčesa, morda prav do bacilov je obvladano od strahu pred smrtjo. Kjerkoli najdeš zavest, najdeš tudi strah. Skoraj bi smeli reči, da se materija poduhovi, da se materija prvokrat zave, ko se ustraši smrti. Kdo ve, če ne gre kak topi občutek strahu celo na drugo stran žive narave k rastlinstvu. Morda se trese vitka jelka v svojem vrhu prav od strahu, ko zapoje sekira na njenih koreninah. Če ima smreka občutek bivanja, potem ima prav gotovo tudi občutek strahu pred smrtjo.

»Meni se zdi, da odmerjaš strahu preveliko vlogo. Vsaj za svojo osebo bi si upal trditi, da me ta občutek ne preganja. Včasih se spomnim svojega konca in obide me žalost, to je pa tudi vse. Hujšega strahu prav gotovo ne poznam. Ali je morda s teboj drugače?« sem vprašal zdravnika.

Ne, prav nič drugače ni z menoj. Sam se ne zavedam, da bi me bilo kdaj pošteno strah, razen v mladih letih, kadar je v noči treskalo in sem spal zunaj v senu na kozolcu. Sedaj me ni strah nikdar in nikjer. Tudi na pokopališču sem šel opočnoči, samo da preizkusim, koliko je še divjaka v meni, pa se tudi nisem malo razburil. Kljub temu vem, da je pravi divjaški strah v meni. Tega pa v vsej grozoti doživljam samo v sanjah. Tudi v sanjah redko, toda kadar me objame, moram priznati, da je to nepopisna grozota.

»Gotovo mora imeti strah svojo nalogo v življenju. Res mora vse umreti, zato se mi zdi, da bi bilo boljše, če bi strahu pred smrtjo ne poznali. Kako enostavno bi bilo umiranje«, sem pripomnil.

Ako bi vzeli človeštvo in živalstvo strah, bi v kratkem oboje propadlo, kakor bi razpadla materija, če bi izgubila privlačnost. Strah pred smrtjo ohranja ves pestri živalski svet v tisočerih vrstah in podvrstah. Kje bi že bili n. pr. zajci, če ne bi bili »zajci«. In človek? Se tako je ljudi včasih težko pregovoriti, da ne sežejo po lastnem življenju. Strah pred smrtjo kot pehični refleks je življenje ohranjajoč, strah pred smrtjo duhovno sublimiran kot religija je življenju nasproten.

Razkol, ki pelje po sredi skozi vse človeštvo.

»Dovoli še zadnje vprašanje. Česa se ljudje bojijo: umiranja ali smrti?«

Ljudje se boje smrti. Ljudje bi radi umirali, radi bi prenašali muke umiranja, če bi le odrešile smrti. Obsojenci se ne boje eksekucije, oni se boje smrti. Ne biti, to je na dnu vsega strahu.

Če bi imeli ljudje možnost izbiranja med peklom in med ne biti, bi se odločili za pekel. Do smrti utrujeni bolniki — tega nisem samo enkrat doživel — si ne upajo zaspati iz strahu, da se ne bi več zbudili. Koliko takih bolnikov sem že imel. Človeštvo pa tuži živalstvo, je izgubilo raj, ko se je zavedlo smrti in raj bi se povrnil na svet v trenutku, ko bi bil izenan s sveta strah pred smrtjo. Pa te re re reši niti živa vera v posmrtno življenje. Stal sem ob smrtni postelji redovnice, pa je tudi njena pot v večnost peljala skozi strašne duševne vice umiranja. Obsojenci bi korajžno vtikali glavo pod giljotino, če bi bili trdno prepričani, da

jim kmalu zraste druga. Da celo, če bi ljudje vedeli, da se čez 100 ali recimo čez 1000 let na novo rodijo ravno isti in tako kot danes, bi jim bilo umiranje lahko, da celo zanimivo. Potem bi še marsikdo delal zapiske ob smrtni urji kot naš profesor medicine Nothnagel. Smrt bi bila samo odmor v življenju, življenje samo pa bilo večno, kot si ga večnega ustvarja človeštvo v svojih religijah.

Kadarkoli skušam razbrati iz mrtvaških potez lica njihovo vsebino, se mi zdi, da je vsak mrtvec po svojem obrazu globoko razočaran. Samo tega ne morem presoditi, da li je razočaran nad življenjem ali nad smrtjo. Bilo že tako ali tako, ne preostane nam drugega kot živeti in umreti. Tukaj nimamo izbire. Zato pa naj bo vsaj življenje polno, jasno in veselo. Smrtni strah potlačimo v najbolj spodnje kamrico naše duše, da ne bo motil veselja naših sončnih dni. Ko pa pride zadnja ura, se bomo pokrili čez glavo kot stari Sokrat in mirno umrli, pa naj se potem dogodi karkoli, že hoče.

OČNICA

V slovarju pokojnega prof. Bartla je to prvi od 7 slovenskih nazivov za alpsko cvetko, ki jo Anglež in Francoz imenujeta po nemško: edelweiss. Pod tem naslovom poroča 17.8 J. de Genève, da je švicarska gosposka skienila ostre kazni za izletnike, ki čez mero trgajo belo zvezdnatj cvet za spomin. Člankar pa ve za boljši izhod iz zagate: nasejati čim več takega semena, čigar poganjki utegnejo privabiti množico tujcev. Plan ka se kaj rada prime. Če jo v ravnini zasejemo marca-aprila, se razcvete naslednje leto. Na višinah pa kratka topla doba kajpada ne dovoljuje tako naglega kolobarjenja. Številne poskušnje so pokazale, da je treba za to 2 do 3 poletja kakršna je pač nadmorska lega.

Najboljši način za uspešen razvoj je ta: semenska zrna zberem in posejem kar tamkar na približnem prostoru, pozneje se sadike prenašajo na zaželeno mesto. Upoštevati je seveda fizične in kemične pogoje tal. Mogli bi celo osnovati nove velike postaje blizu kakega turistovskega središča, če bi se opirali na nasvete botaničnega društva v tistem kraju. Nemara napočasi čas, ko se bo praznoval dan belunca (pečnice, skalarice, skalbce očnega zelišča), kakor se obhaja dan ključalnice (bedenice, bedenke, česnikovice, sušcnice, narcise)... Očnico poznajo tudi zunaj Alp: Himalaja, Severna Amerika, Nova Zelandija. V Sibiriji je to bohoten plevel. A D

FERNAND GRAVEY

Ko se je pripravil iti v britansko pomorsko šolo, mu je oče nenadno umrl, pustivši svojce v mučnem denarnem položaju. Spričo tega je ostavil rodno Belgijo ter odšel z gledališko družbo v Orient. Videl je piramide stopal po Zlatem rogu in potlej glumil po vseh odrih Evrope. Vrnivši se v Pariz, se je zadal v pozornici! Sara Bernhardt, kjer je predstavljal isto osebo kakor njegov oče pred več leti. Po dobrem nastopu je dobil službo na raznih bulvardnih pozoriščih, preden je poleg Jane Renouardtove ustvaril »Fanny et ses gens« po Jerome K. Jeromu.

Jane R. je danes Graveyeva žena. Skupaj sta igrala več sezon na odru Daunou. Nato se je Fernand za stranski poklic obrnil še h kinu. Zapored je vrtil »Damskega brivca«, »Vojvodinja boša«, »Valčkova vojna«, »Meni dan, tebi noč«. Krenil je v Anglijo, se vrnil v Babilon ob Seini, kjer se je odlikoval v delih: Ver'été. Sedem mož — ena žena. Veliki pripev. Mister Flow. Harry M. Warner, ki se je slučajno mudil v Parizu, je bil navzoč pri poskusnih projekcijah tega filma. »Fernand Gravey je velik igravec«, je vzkl'knil in prisilil svojega zeta, ki ni nihče drug kot Mervyn Le Roy, naj ostane v francoski metropoli in pregovori Graveya, da se preseli v Hollywood. Nekaj mesecev nato je naš naslovník odplul čez slano lužo. J

O D L I K O V A N J E

GUY DE MAUPASSANT

Gospod Sacrément je imel izza svoje rane mladosti le eno častihlepno, le eno srčno željo: odlikovanje! Že kot otrok se je nepopisno rad dičil s pločevinastim križcem, posnetkom reda častne legije, in dostojanstveno ter ponosno koračil po cestah poleg svoje matere, ki ga je vodila za roko.

Ko je z največjimi težavami dovršil svoje študije, je promoviral; ker je bil neodvisen in premožen, se je oženil z nepomembno, a čedno deklico Živela sta v Parizu kot bogata meščana, nista storila nikomur nič slabega, a tudi ne dobrega in sta imela čast prištevati k svojim znancem poslanca, ki bi mogel kdaj postati minister, in dva višja državna uradnika; vendar gospod Sacrément ni bil srečen. Njegovo nepremagljivo častihlepje je bilo vedno znova krvaveča rana, in z iskreno žalostjo je gledal na svoj površnik, katerega gumbic ni krasil niti najmanjši, pisani trak. Z ljubosumnim občudovanjem je opazoval z redi okičene, blaogrovane smrtnike, ki jih je srečaval po buljarjih. Kadarkoli je gospod Sacrément videl skupino sivolasih, starejših gospodov, ki so v zavesti svojega dostojanstva in pomembnosti ovirali promet, si je mislil poln pritajene zavisti:

»To so častniki križa častne legije.«

Včasih sta ga gnala nevoščljivi srd in nemi črt, da ga nočejo priznati, v tabor vladi sovražnih socialistov. Potem je ropotal in rentočil po hiši in se v svoji nevolji takole izražal:

»Kdor nas končno vendar osvobodi te nezmožne vlade?«

Žena ga je nato začudeno ogledovala in ga vprašala:

»Kaj pa ti je danes, ali si bolan?«

Z zamolklim glasom skrivnega zarotnika je nato odgovoril:

»Ah, razburjen sem in ogorčen, ko moram gledati, kolike krivice se gode. Ah, da bi komunardi vendar že strmo glavili to zoprno vlado!«

Vendar njegove misli niso bile tako nevarne in dober obed ga je zopet potolažil, da je postal vladi prijaznejši. Dan in noč je premišljal o tem, kako bi pač mogel priti v svojem življenju do odlikovanja. Žal ni mogel na to niti najmanj računati. Popolnoma skromno si je dejal:

»Mož brez javnih in splošnih zaslug ne more imeti zahteve po križu častne legije. Ali naj poskusim, da me imenujejo za častnika akademije?« Govoril je o tem s svojo ženo.

Popolnoma osupla ga je vprašala:

»Častnik akademije? Ti? Kaj pa si napravil zaslužnega za znanost?«

Jezno je odvrnil:

»Ali me ne moreš razumeti? Zato ravno gre. Iščem nekaj velikega, kar bi, postavilo moje zmožnosti v jasno luč!«

Smehljaje mu je rekla:

»Prijatelj moj, imaš gotovo prav, toda jaz ti, žal, pri tem ne morem pomagati.«

»Pač, prav ti mi lahko pomoreš; prosim te, govori s poslancem Rosselinom o tej stvari, on bi mi lahko mnogo pomagal. Saj razumeš, da se ne morem obrniti naravnost nanj. Vprašanje je preveč delikatno, ako ga staviš ti, bo mnogo naravnejše.«

Madame Sacrément je svojemu možu izpolnila željo, in gospod Rosselin je takoj obljubil, da se zavzame za gospoda Sacrémenta pri ministru, pri katerem naj nastopi gospod Sacrément z nekaterimi deli splošnega interesa. Lovec rodov je takoj vzel delo v roke in jel pisati obravnavo: »Pravica ljudstva na vzgojo.«

Vendar se je ta znamenita brošura zaradi pomanjkanja idej izgubila nam in znancem. Nato je gospod Sacrément poskušal z lažjimi stvarmi in sestavil vzgojeslovno razpravo z naslovom »Vzgoja dece s pomočjo oči«. V tem svojem delu je utemeljeval mnenje, naj vlada v ubožnejših delih mest: ustanovi gledališča, v katerih se bodo malim otrokom s skioptičnimi slikami predstavljali in razlagali zgodovina, zemljepis, rastlinstvo, živalstvo, prirodopis, da se s tem nazornim naukom v splošnem nadomesti šola. Svojo razpravo je dal tiskati in je poslal vsakemu poslancu izvod; vsak minister je prejel deset, predsednik francoske republike petdeset in vsako novinsko uredništvo deset izvodov.

Potem se je novepečeni narodni gospodar navduševal za »čestne knjižnice«: vlada naj odredi, da bodo vozili po ubožnih mestnih delih odprte vozičke z dobrimi knjigami, in bi imel na ta način vsak Parižan pravico zadostiti na državne stroške svoji želji po izobrazbi

in dobrem štivu. Vsa ta izvrstna dela pa so v pisateljevo upravičeno začudenje ostala neopažena. Dovolil si je pisмено vprašanje in prejel vljuden odgovor, da so z višje strani že pozorni nanj. Čakal je potrpežljivo, svest si uspeha. Toda čas je potekal in gospod Sacrément ni dobil nikakšnega odlikovanja. Tu je sklenil da se priglasi v avdijenco k prosvetnemu ministru; sprejel ga je še zelo mlad, a zelo dostojanstven tajnik. Navdal ga je z najboljšimi nadami in mu svetoval, naj nadaljuje svoja zanimiva, znanstvena dela.

Opogumljen se je gospod Sacrément znova lotil dela.

Njegov prijatelj, gospod Rosselin, se je najbržneje zanimal za njegova dela in ga podpiral z izbornimi nasveti. Tudi on je pred kratkim dobil red častne legije, ne da bi si mogel strmeči svet pojasniti, s čim je zaslužil to odlikovanje.

Rosselin je uvedel svojega prijatelja v družbo učenkakov in mu je pripravljal tla celo v ministrstvu. Nekega dne ga je posečil in mu s pozorno ljubeznivostjo stisnil roke. Potem mu je ves srečen sporočil da mu je izposloval zelo veliko ugodnost.

»Družba za zgodovinsko raziskovanje vam poverja prav tako zanimivo, kakor častno nalogo. Gre za raziskovanje in proučevanje virov v najrazličnejših starih francoskih knjižnicah.«

Sacrément od veselja ni mogel niti jesti niti piti in je teden dni nato odpotoval. Študiral je v najrazličnejših starih knjižnicah najrazličnejših starih mest, listal po prastarih ovojih in vzbujal pri knjižničarjih največjo nevoľjo.

Nekega večera se je mudil v Rouenu; nenadoma se ga je polastilo hrepenenje po ženi, ki je že ni videl več ko teden dni, in sklenil je, da odpotuje v Pariz že z vlakom, ki odhaja ob devetih zvečer; dospel je v Pariz opolnoči. Ključ od predhišja je imel s seboj. Vstopil je mirno in nemoteno, vesleč se uspelega presenečenja. Toda njegova žena se je zaprla v svoj budoar, to je bilo vendar škoda! Zato ji je zaklical skozi ključavnico:

»Jeanne, brž odpri, jaz sem!«

Njegova žena se je morala te nenadne vrnitve izredno veseliti, zakaj jela je razburjeno sama s seboj govoriti in v veliki zmešnjavi je tekala po sobi gori in dol. Nato je odprla sosednjo sobo in jo zopet naglo zaprla; končno je stopila k zaprtim vratom, k čakajočemu možu.

»Ali si res ti, Aleksander?« ga je vprašala vsa trepetajoča.

Odvrnil je:

»Seveda, kdo pa naj bo, odpri vendar!«

Vrata so se odprla, in Jeanne se je vrgla svojemu možu okoli vratu ter jecljala:

»Ah, kako presenečenje! Kako veselite!«

Utrujen od potovanja je hotel iti gospod Sacrément čim prej v posteljo in se je začel slačiti. Nenadoma je ves osupel zagledal svoj površnik ki je ležal preko naslanjača v budoaru. Dasi ga je navadno obešal v prednji sobi. Povsem pa ga je porazilo, ko je zgleдал, kako se v gumbnici njegovega površnika blešči popolnoma nov, rdeč trak — znak odlikovanja.

»Kaj pa je to, — ta površnik — nosi vendar znak častne legije?« je stokal.

Jeanne se in osuplo ozrla na izdajaleki površnik:

»Motiš se, da mi površnik!«

Toda on ga je trdno držal za rokav in v vedno večji teži ponavljal:

»Zakaj? Kaj naj to pomeni? Čigav je ta površnik?«

V strahu mu je hotela iztrgati površnik pri tem pa ga je prosila:

»Da! ga sem, vse, kar je z njim v zvezi ti razloži kasneje; to je tajnost, zelo vesela tajnost!«

Bil je popolnoma bled od ljubosumnosti in divje zakričal:

»Jaz pa hočem vedeti! Moram vedeti, čigav je ta površnik in kako pride v tvoj budoar?!«

»Ali znaš molčati?! No — dobro, — ti si dobil red, to je tvoj novi površnik s tvojim prihodnjim odlikovanjem.«

»Jaz — sem res prejel — odlikovanje?«

»Da, pa to je tajnost, velika tajnost! Dala sem ti napraviti nov površnik in okrasila sem ga z novim trakom, da bi te presenetila. Toda obljubila sem, da tega nikomur ne povem, zakaj uradno imenovanje se ne bo izvršilo pred mesecem dni. Preje moraš svoje znanstveno proučevanje srečno dokončati. Za odlikovanje bi sinel izvedeti šele po svoji vrnitvi. Gospod Rosselin je zate ta red izprosil.«

Gospoda Sacrémenta je veselje popolnoma zmedlo in zaplaskal je. Majhna vizitka, ki je padla iz površnikovega žepa, je ležala na tleh, pobral jo je in čital:

»Rosselin, poslanec.«

»Vidiš, kako resnično sem govornik«,
je zmagoslavno pripomnila soproga.

Za teden dni so prinesli vladni listi

vest, da je bil gospod Aleksander Sa-
crément zaradi svojega odličnega delo-
vanja na znanstvenem polju imenovan
za viteza reda častne legije.

M A M U T

»To je bilo pred 20.000 leti...
Po evropskih planjavah je ma-
mut izumiral...»

(J. H. Rosny, Vamireh)

družini

amut, ki je najpopularnejši od
prazgodovinskih živali in či-
gar znanstveno ime je elep-
has primigenius, spada
v družino elefantidov, ki šteje
še dve drugi takisto izmrli

Kar se tiče imena mamut, je šel pri-
rodoslovec Cuvier ponj v Tartarijo,
kjer so kmetje zdaj pa zdaj našli v
zemlji številne kosti te živali, ki so jo
spričo tega zenačili z velikanskimi kri-
ti! Mammantu, iz česar je Cuvier sko-
val mammouth, označuje namreč ži-
val, ki biva pod zemljo. Ta razlaga,
nekoliko čudna, kaže prirodoslovno
znanje tatarskih kmetov!

Velikost mamuta — kakor večine
prehistoričnih živali in prvotnega člo-
veka — se je vedno pretiravala v jav-
nem mnenju in celo v mnogih poljud-
nih spisih, ki radi označujejo sodobne
vrste kot degenerirane in zmanjšane
v primeri z njih daljnimi predniki.

Neke sodobne živali so bile svoje
dni znatno močnejše in večje. To ne
pomeni vselej propadanje, pač pa včas-
i prilagoditev, specializacijo, torej iz-
popolnitev. Tudi obratno se je godilo:
bolj ko segamo nazaj v rodovniku,
manjše so bile vrste, do neverjetnosti.
Tako je prednik elefantidov, moerith-
erium, čisto majhen sesavec, ki
je živel v pričetku terciarne dobe. Ne-
redko čitamo, da je mamut dosegel 6
m višine ali še več. Mnoga okostja pri-
čajo, da ni presegal velikosti današ-
njih slonov: največ 3 m 33. Druga
zmota, ki so jo delili celo sami naravo-
slovci do pred kratkim, je pa ta, da
so okostja rekonstruirali vodoravno.
V resnici pa je imel sprednje noge viš-
je, slično žirafi ali hijeni; tudi afriški
slon ima hrbtnico nagnjeno in mu ne
moreš naprtiti nosilnice.

Afriški slon se ponaša z obširnimi
uhlji, ki mu služijo kot pahljača ali
muhalnik. Mamut je nosil nezatna

ušesca, še krajša kot indijski slon. Od-
likoval pa se je z okli, ki so bili zelo
zaviti in vsaksebi, dočim so pri sodob-
nih zastopnikih vzporedni in šibko
upognjeni.

Sodobniki so debelokožci, komaj tu
pa tam posejani z redko dlako, izkop-
ninski praded pa je bil porasel z go-
stim in dolgim runom, sestavljenim iz
rdečkaste (ruse) podlanke in črne ži-
me, zlasti dolge po vratu, kjer je sega-
la do kolen.

Vse te opomnje so posnete po sijaj-
no ohranjenih truplih, najdenih v si-
birskelem ledovju.

Mamut je poleg volnatega nosoroga
edina fosilna žival, ki so ji našli zmrzlo
truplo, in sicer tolikanj ohranjeno, da
so mogli analizirati kri, pod drobno-
gledom proučiti sestavo staničja in za-
beležiti vsebino želodca, kj po navadi
vsebuje silno dosti jelovih vršičkov.

Ker ga je primerjava s sodobnimi
sloni zmotila, je Cuvier uvrstil mamu-
ta med prebivalce vročih dežel. A ka-
ko da so naleteli nanj v ledu? To je
razlagal omenjeni Francoz s katakliz-
mom ali prevratom, ki je tropsko po-
krajino na mah izpremenil v ledno pu-
ščavo.

Eskimi so od nekdanj nahajalji ma-
mutska trupla, preden se je učeni svet
zanje zanimal. Mast so porabljali sa-
mi, meso pa so metali psom za hrano.
Koliko paleontoloških zakladov se je
tako izgubilo za vedno! Sicer pa so si
člani znanstvenega shoda 1905 v Pe-
trogradu dali ob razhodu postreči z
biftekom iz oledenega mamuta.

Kje se je na našem globusu pojavil
mamut, kje poginil?

To se po današnjih podatkih ne da
dognati. Živel je po Evropi, Aziji in
severni Ameriki. Najstarša ležišča so
v Angliji po terciarnih ozemljih, no-
vejša okostja so se našla po spodnjih
plasteh kvaternarnih naplavin evrop-
skih rek in po nekkih jamah, kamor so
ga zavlekle roparice ali človek.

Francoski učenjak Boucher de Per-
thes, resnični ustanovnik predzgodov-
inskega starinoslovja, je prvi — že
l. 1837. — razglasil in dokazal, da je

bil človek mamutu sodobnik. Poslej se je ta dokaz še silno okreplil.

Po zjavkah je malo mamutovih ostankov, saj so bile te živali prevelike, da bi jih bile hijene mogle vleči v svoj brlog. Tudi človek je odnašal le manjše dele v svoja zatočišča: ogrodje pa je pustil na mestu.

Mamut, največji sodobnik človeku, je moral zbsti jamarjevo domišljijo. Dokaz za to: Lartet in Christy sta 1864. naletela v špilji Madeleine (Dordogne) na odlomek slonove kosti, na kateri je vrezan imeniten mamut. Na tej podobi, ki je ne bi zatajil najboljši sodobni živopisec, se magdalenski umetnik ni potrudil v drobnariji: podal je zgolj silovitost, neukrotljivo moč pobesnele zverine. Slika se kar ujema z zmrzlimi vzorci iz Sibirije. Po tem »naskakujočem mamutu« so zasledili še obilo takih sličic, vklesanih ali naslikanih na jamske stene, vrezljanih na kost, na slonovino, na kamen. Ome-

nimo najboljši obris, včrtan na rogu severnega jelena, ki je ležal pod skalo v Bruniquelu (Tarn-et-Garonne). Umetnik je delal tako spretno, da je spravi zavaljeno žival na ročaj bodala.

Krasna najdba je nedavno prišla na svetlo v moravskih Visronicah: pravo pokopališče mamutov. Na ozki površini so nakopičenj ostanki več ko 50 mamutov, mešani s severnim jelenom, konjem in sledovi človeškega bivališča, kjer so pobrali kipec mamuta, izrezan na oklu iste živali... Pri nas pa je nedavno prišel ksmniški »majmut« na dan (jezikovno naslonjen na srbsko: majmun-opica).

Vsi ti vzorci predzgodovinske umetnosti, opazovanja na brezštevilnih kosteh, osobito na zamrzlih truplih ob izlivu reke Lene, so prispevali, da sodi danes mamut med najbolj proučene živali iz prehistorične dobe.

Po knjigi R. Casteret, Dix ans sous terre, 1937

S L O V A N I V ZAPADNI ŠVICI? I. KOSTIAL

Najvzhodnejše francosko (prav za prav »frankoprovensalsko«) narečje se govori ob reki, ki jo imenujejo Francozi Navigenze ali Navisonce, Nemei pa Usenz in ki izvira izpod Weissshorna (4509 m) ter se izliva v Ron pri Sidersu, franc. Sierre, v kantonu Wallisu (franc. Valais). Dolini pravijo domačini Val d'Anniviers, sosedni Nemei pa Einfisch — Elvisch — ali Fischthal. Ta ozka dolnica ima kakih 2000 prebivalcev, samih katol. Francozov, ki pasejo svojo živino ter obdelujejo vinograde in polja od Rona tja do najvišjih planinskih pašnikov.

Zaradi neklih posebnosti v narečju, šegah in načinu življenja so imeli v 19. stoletju nekateri zgodovinarji te Francoze za potomce raznih neromanskih plemen: Malten (Bibliothek der Weltkunde, I. 1834, 28—50) za Hune, P. J. Šafařík (Slovanšké starož'nosti, 1837) za Slovane — za njim tudi K. Mannert, L. Diefenbach (Origines Europaeae, 1861) in Davorin Trstenjak (Kres, III L. 1883, str. 576—8 in 618—621); — neki Froebel za Madžare, neki drugi pisatelj za Arabce, neki tretji za Kelte:*) dne 18. VIII. 1938. je poročal neki E. K. v »Zagreber Morgenblatt« pod nadpisom »Ein unbekanntes Nomadenvolk in den französischen Alpen«, da je zdaj baje splošno priznано, da so An-

nivierci ostanek »retoromanske rase« (hotel je pač reči: retskega naroda ali plemena). Imamo torej na izbiri šest hipotez; izmed njih je imela slovenska največ pristašev.

Kake razloge navaja Šafařík (na str. 329. I. zv. nemške izdaje »Slav. Alterthümer« in na str. 609 II. zv. 1843—4) za svojo slovensko hipotezo? »Potomce slovenskih naselnikov v Švici v kantonu Wallisu blizu mesta Granges (= Gradca), v vaseh Crimenzi (= Kremenici), Lucu (= Luku), Visoyah, Groni i. dr. imenujejo do danes tamkajšnji Nemei Hune« (nekaj vrstic više pravi š., da mislijo Nemei z označbo »Huni« Slovane). — »Spominimo se še Slovanov v Švici! Da so bili tam naseljeni, o tem ni dvomiti — kljub vsem ugovorom, celo Johana Müllerja (»Schweiz. Geschichte«, I., 417—8, op. 174, 1795). Primerjajmo imena teh vasi: Chunitz, Bumplitz, Czernec, Gradetz, Crimenza, Luc, Visoye, Grona i. dr. z drugimi slov. imeni in pomislimo, da govorijo potomci tistega naroda, ki so ga švicarji imenovali Hune, v Annivierski dolini, 6 ur od Sittena (Siona) v kantonu Wallisu še dandanašnji neko pokvarjeno slovensko narečje (gl. »Česko večlo«, I. 1834, 9)«. — Navedena topografska imena se dajo razložiti iz frankoprov. dialektov, narečje anniviersko pa nima v sebi nič slovenskega. Najbližji sosedje na vzhodu niso Francozov razumeli, zato so jim pravili »Huni«.

Več razlogov za »slovenski« izvor Anniviercev navaja Trstenjak: I. prazne vere in šege, II. osem občin (apelativnih) imen (po Maltenu), III. življenje v zadr-

*) Zadnje tri omenja Trstenjak v Kresu brez navedbe, kje in kdaj so pisali o tem.

BOLGARSKI KNJIZEVNIK
P. JAVOROV

Vičo Ivanov je pred meseci objavil v Plovdivu pri knjigoizdatelstvu »Otec Paisij« mično razpravo: »Peju K. Javorov kako čovek in poete« kjer je izprašal o tem velikem in nesrečnem pesniku mnogo ljudi v njegovem rodnem in mladinskem kraju Cirpanu (Trakija) kakor tudi v Anhialu, prastarem pristanu ob Crnem morju, kjer je služboval skromni telegrafist Pejo Kračunov, kakor se glasi pravo ime našega naslovnika. Psevdonim mu je napravil urednik obzornika »Misl« dr. Krastev.

Ivanov suče pero na izviren, neakademski način. Silkovito je upodobil slavjenčeve prednike in vrstnike. Predmet sam na sebi je bil hvaležen: Javorov ima med dedi Arabca kakor Puškin Etiopca. Strastna, nebrzdana beduinska kri je pač učinkovala od očeta na sina: Pejo je bil razborit, učan (tako pravimo Dolenjci za: ukaželjen, radouk), pevski, domišljiv mož, ki je toliko prispeval bolgarski knjževnosti. Nemirni duh se je vneto pridružil makedonskemu pokretu in l. 1903. v Pirinskem pogorju zložil eno svojih najlepših pesmi, zajeto iz četaštva. Nešablonsko je njegovo ljubavno in zakonsko življenje, končano s samomorom. Knjižica vsebuje krasne fotografije in uvod prof. M. Arnudova, ki je že pred tem objavil psihografijo Peja Javorova. NK

Ako hočemo pripraviti ljudstvo do tega, da se bo lagalo, ga ni boljšega sredstva, nego da se uvede splošna volilna pravica.
 Proudhon, 1848

gah, IV. suženjski položaj ženskega spola. Te razloge je lahko izpodbiti. I. šege in vraže, ki jih je omenil T., so znane tudi neslovanskim narodom, nekatere zlasti ljudstvu v planinah. III. življenje v zadrugah ni slovanska posebnost (o Germanih n. pr. piše Kluge v »Etym. Wörterbuch d. deutschen Sprache«, 6. natisku, 1905, str. XIII.: »Obilica nazivov za sorodstvene stopnje nam je razumljiva le iz dobe, ko so živeli naši pradedje v zadrugah kot pastirji in nomadi«). IV. Za sužnjo so uporabljali žensko različni neslovanski narodi. II. Apelativi, ki jih je osem, nikakor niso slovanski: 1. chalet (po Trst. iz »slovanskega« salaš, ki pa je iz madž. szállás od glagola száll. = nastaniti se) je zmanjšana beseda castellum; 2. tschieva (= koza) se ujema s staroitalij. zeba = mlada koza in s španskim chiba; 3. valanza (po T. iz sl. valjanica!) »plaz« je kakor franc. avalanche, lavanche, lomb. in prov. lavanca iz lat. labina, samo z zameno obrazila (pripone); 4. ciema (= vrh) je kakor it. cima iz grško-lat. cyma, cima; 5. štiri batz = vier Batzen je pač le slaba šala; 6. pezza je identično s francoskim pièce, provans. pessa itd.

Podobno kakor Anniviercem se je godilo tudi Kočevcem. Razni fantasti so jih imeli za Gote (Lazius, Valvasor, Richter, Lechner), Vandale (Zeuss, Lotz-Mupperg, Swida), Senone ali švabe (Megiser), za frankovsko-slov. zmes (Rudež), za Franke (Th. Elze) itd. — v resnici govorijo bajuvarsko narečje.

ŽIVAL PRED SMRTJO

Pisatelj R. Presber (umrl 1935) pripoveduje v svojem delu »Moji psi«, da je imel zmerom istočasno tri pse, nakar nadaljuje:

Dogo so morali s trupom rešiti težke bolezni, ko sel bil na žalost odpotoval. Druga dva — sta koder in ovčar, ki je zbolel na pijučnici, pa sta umrla z glavami na moji potrpežljivi roki, kakor na topli, skrbni blazini. Iz njihovih dobrih, toda neboječih hvaležnih oči sem razbral: da se nista bala in sta se preselila s tega sveta kakor v odrešujočem spanju. Žival ne pozna smrti ter se ne muči kakor mi z razglabljanjem: ali je smrt konec vsega bitja, ali je samo — kakor je menil Aleksander Marubolot — vmesni dogodek, prehod iz ene oblike v drugo obliko bitja. In vendar: kdor je kdaj pogledal v ugašajoče oko obstreljene srne, bo pritrtil: žival, ki vidi nad svojim drgetajočim telesom lovca, trpi pred smrtjo.

Popravi: Na str. 267 beri v drugem stolpcu pravilno: In nož je tako umazan, namesto in mož... Ostale stavke pomote naj blagovoljijo čitatelji sami popraviti.

V MIZARSKI DELAVNICI

SLOVENSKI BRILLAT-SAVARIN

Primum vivere, de n philosophari, najprej živeti, potem modrovati, nas uči stara skušnja. Eden naših Apicijev, ki skrbi za dobro podlago življenja, se že nekaj let skriva pod začetni c. K. R. Svoje kulinarske nasvete je pričel širiti pred nedavnim časom v knjižici: Sto jedi za kmetске ljudi. Iz nje je pognala večja zbirka navodil ali receptov pod naslovom: Ljudska kuharica. Pred menoj leži izdaja brez letn. ce. V tem založnik posnema francosko razvado. S svinčnikom je prpisana št. 1935. Ta zvezek je šel v 12.000 izvodih med sladokusce. Te dni je K. B. Račič ponatnil, spet brez letnice, omenjena praktična navodila za kuhinjo in dom.

Uvodoma čitamo preizkušene migljaje glede shrambe in klet! glede otroške in bolniške hrane, itd. Posebno poglavje služi čiščenju tujk v kuharskem nazivju, na pr. ajmoht = obara, knedel = cmok, paca = kvaša. Zakaj niso ti izrazi razvrščeni po abecedi, mi ni umljivo. Seveda so med lepimi slov. 'izrabi' tudi izposojenke, na pr. rosprati (Rostbraten) = bržola, bržolica (bav. brisolen, it. braciucola), zolzen = meza, pekmez, marmelada. Od teh je le meza domačega korena, pekmez je albansko, marmelada portugalsko (ne ital., kakor hoče leksikon Minerva). Če dodamo še četrto: čežana, smo si pa prilastili nekaj bavarskega. Najgvirc (Neugewürz) = piment (franc.). Wolfov Wörterbuch pozna za to: nageljnov poper. Za profon in pleh podaja K. R. eden in isti naziv: pekača. Ker pa čutim v Bratpfanni nekaj drugega ko v Blechu, bi želel izraziti ta razloček. Bartlov Hand-Wörterbuch (1921) nudi za prvo obliko: ponev za pečenje, koza, kozica, peklo. Pokojni B. Vdovič, čigar izbrane jezikovne članke kani nekdo ponatniti, se je odločil za Pieteršnikovo: pekev (š.). Ponekod se rabi tudi pekva. Seveda avtor ali avtorica ne ravna dosledno, ker ne zameta grajanih spakedrank v lastnem besedilu, na pr. najgvirc (83). Nam. zaroštati (72) sem našel v nekem drugem kuharskem priročniku: zarumeniti.

Od tiskovnih napak je v zadnji izdaji popravljen česenj v česen. Nasprotno pa bi bilo treba črko j dodati na več mestih: šefija, mulj, kimej (če ne pišem: kumin ali kumina), ješprenjček, svaljek (92), itd. Nezadostno korekturo ovajajo pogreške: sukanc (prav: sukanec), čebulina (= čebulina) omaka, zeljnat (= zelnat). Kutin liker bi bil morda iz meniške kute narejen (98): če je iz rastline kutine, naj se reče: kutinov, kakor limonov. Ali je treba pisati brudet, ko slišimo v Ljubljani in drugod od Dalmatincev: brodet? Germanski brod je prešel v franc., katalanščino, ital. V tej se glas: brodetto, ki je podlaga naši izposojenki. Kamelice so ladjice v puščavi, kamelice pomirjajo bolečine v trebuhu. Tavšent rože slove ponekod: slati grmiček ali grifeva.

Ker je točno popravljena knjiga za isto ceno naprodaj kakor malomarno tiskana, bi si želel pri III. izdaji brezhiben tekst tega koristnega snopiča.

Sovarnik in etimolog bosta našla tu pa tam kako zrno zase, na pr. levša (78), iz lépuša?

A. Debeljak

ZIDJE V ITALIJI

Po turinski Stampi je 60.000 Judov v Italiji, v številni oni, ki se l. 1931, n so priglasili za privržence Mojzesovih tabel. Pred 1931. se je priznalo 47.825 izraelitov za take. Stampa ve še 12.000 oseb, ki po tihem opravljajo židovske obrede. Večina žive po velemestih, osobito v Rimu, Milanu, Turinu, Trstu 92% jih je zaposlenih v industriji in trgovini ali pa v svoobodnih poklicih. Ostali so v poljedelstvu. Navedeno število znaša pri 44 milijonih prebivalcev neznaten odstotek, manjši na pr. nego v Poljski, Ogrski, Jugoslaviji, Bolgariji. Največ jih je v Trstu, kjer tvorijo 24 odstotkov. Pred 7 leti so tu nasteli: 3200 italijanskih 1500 tujih ž'dov in nad 1000 oseb brez veroizpovedi, ki so baje izraelskega pokolenja. Po analsu je njih število precej naraslo, ker so se iz Avstrije vrnilli italijanski ž'dje zaposleni dotlej po trgovskih ali obrtnih podjetjih. J

Tri stvari so, ki jih nikomur nikoli ne odpustiš: dobrote, ki ti jo je izkazal, zla, ki si mu ga naredil, in zla, ki mu ga nisi mogel prizadeti.

Charles Gounod

FILATELIJA

UMETNIKI KOT POSLANCI

Umetnike je treba obsuti s cvetjem in jih postaviti pred vrata države, se je izrazil Platon. Saj taki duhovi, se po navadi niso obnesli v politiki, na pr Ivan Cankar ali D'Annunzio. Tega naziranja niso sovjeti. Državna založba Iskusstvo v Moskvi je nedavno objavila ilustrirano delo o mojstrih umetnosti v vrhovnem sovjetu (Mastera Iskusstv Deputaty verchovnago Soveta SSSR). Knjiga poudarja, zakaj naj umetnik sedi in sodeluje v parlamentu. Po Stalinovem mnenju mora biti poslanec aktiven mož, ki ob poplahu ne pobezne, marveč pametno in preudarno išče rešitve; pošten in pravičen, naj bo in ljubi naj svoj narod. Te pogoje more izpolniti pisatelj in umetnik prav tako kakor vsak delavnik državljan, zato naj se kar udeležuje pri upravljanju države.

Starorusko ozemlje (Leningrajsko okrožje) si je izvolilo Alekseja Nikolajeviča Tolstega znanega po mnogih romanih. Bivši grof je zdaj priljubljen sovjetski pripovednik. Tukaj srečamo njegov govor na volilce večidel zunanje-politične vsebine.

Drugi v galeriji umetnikov je 33letni kozak Mihail Aleksandrovič Solohov, avtor trilogije o Donu in kozaških kolhozromanov in kolhoznoval Zivi v svoji vasi ob Donu, ima rad umetnostno zgodovino in Balzaca; le dvakrat je bil v Evropi, v Londonu in Madridu. Piše samo ponoči. Njegova šola je bila meščanska vojna. Njegova trilogija je prevedena v vse velike jezike in vse govornice v sovjetski zvezi.

Za njim sledé publicist Stavskij; ukrajinski dramatik Kornejčuk; gruzinski glumec in prireditelj predstav Salva Nikolajevič Dadiani, pisec učinkovitih dram in filmskih osnutkov (scenarijev); jakutski pesnik Platon Ojunskij, sodelavec znanstvenega zavoda za jezik in prosveto v Jakutsku (Sev. Sibirija); ravnatelj velikega državnega gledališča v Bakuju in dramatik Mirca Ibrahimov kot zadnji mož peresa.

Vrsto prikazovalcev otvarja gospa Jekaterina Pavlovna Korčagina - Aleksandrovskaja, zastopnica za Leningrad, priljubljena teta Katja, glumica, ki je od 1888 ustvarjala globoko pojmovane ženske like na odru. Njena 40letnica dela se je prelevila v narodno slavoje. Eno moskovsko okrožje zastopa Ivan M. Moskvín, igralec — modrijan, moderne pozornice. Izbrali so ga, ker svoje čudovite darove stavi v službo najvišjih pridobitkov umetniške kulture in budi v gledalcih najboljša človeška čustva. V Gruziji sta bila izvoljena Akadij Horava, soustanovnik novega odra, in Mihail Čiaureli, odlični filmski igralec. Eden soustanovnikov azerbejdžanske opere je Useir Abdal Ussein Ogly Hadžibekov, ki so ga rojaki poslali v skupščino narodov. Enako čast je dosegel Kirgiz Abdybas Maldybaev, opernik

in skladatelj, v nekem okraju kirgizske republike Armence v Erivanu zastopa Karo Alabian arhitekt ki je z drugimi mladimi stavbeniki postavil v Moskvi sovjetsko palačo in pozornico Rdeče armije. Za Kabadince govori v narodnostnem zboru osnovelec največje hidrocentrale na zemlji — Dněprostroja — Viktor Vesnin. Dagestanski zastopnik ljudski pevec Stalskij zaključuje slike kandidatov z verzificiranim kandidatskim govorom, prevedenim na rusko: »Pevaj, Sulejman, pesem naj teče, ljudstvo časti te, zaupanje daje...«

Kb

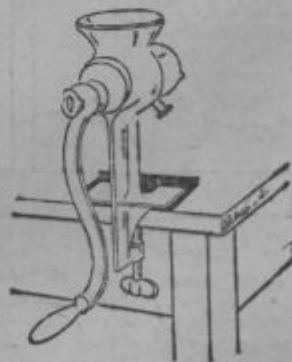
OSEMDESETLETNIK — OČE

George Boardman v Washingtonu je v preteklem avgustu postal srečni oče zdravemu otročiču. Svojo blaženost deli s svojo 20-letno ženko. Zelo je ponosen na svoj uspeh. To samozavest umemo tem laglje, ker je Boardman izpolnil že 81 pomladi. Sicer pa to ni njegov začetek. Doslej mu je prva žena rodila že 26 potomcev. Umrla je pred par leti.

PRAKTIČNE NOVOTE

Majhno, toda praktično

Majhen, toda zelo praktičen predmet je zaščitna in pritrdilna plošča iz gume za mizo. V nobenem gospodinjstvu bi je ne smelo manjkati. Gospodinja se muči, ka-

dar melje zemlje, kadar hoče očistiti nože ali sekljati meso s stroji, ki so priviti na mizo, pa ne stoji trdno na svojem mestu. Če so ti stroji z vso silo priviti na mizo, tedaj nosi ta njihova znamenja. Če pa položimo zaščitno in pritrdilno gumasto ploščo na mizo, preden pritrdimo stroj nanjo, miza ne bo imela več znakov od stroja in stroj se ne bo majal sem in tja. Ta cenen predmet je iz trde gume, ima površino 12-krat 5,5 cm, debelino 5 mm in je zelo poceni. Baš ker je iz gume, se pri privijanju stroja malo vda in mu daje potem trdno oporo. Če bi pritrdilni vijak stroja zahteval kdaj debelejšo podlogo, tedaj zganemo gumasto ploščo okrog miznega roba, da postane rob debelejši.

ZA BISTRE GLAVE

422

Star dovtip

Peter in Tone se kopljeta ob morju. Hipoma zagradi močan val Petra in ga odnese v globoko vodo. Bibavica je tam huda, Peter kliče obupno na pomoč. Mornarji pritečejo z vsemi mogočimi rešilnimi pripravami in v zadnji minuti se Petru posreči, da se oprime z obema rokama vrvi ki so mu jo vrgli s kopnega. Skušajo ga potegniti na suho, toda bibavica je tako močna, da uspe to šele združenim močem šestih krepkih mož. Peter leži na pol nezavesten na bregu, končno odpre oči in buši — v glasen smeh. Začudeno ga gledajo ljudje, češ: »Kaj pa se ti vidi v takšnem trenutku tako veselo?« Peter odvrne: »Nehote mi je prišlo na misel, kako se je šest mož mučilo, a če bi jaz izpustil vrv — to bi padli!«

Dovtip je star in nič posebnega, toda nas zanima nekaj drugega: ali je sploh

mogoče, da bi se tako odigral? Kako bi odgovorili na to vprašanje z rekviziti fizikalne znanosti?

Rešitev k števil. 419

(Koliko je otrok?)

štiri dekleta in trije fanti.

Rešitev k števil. 420

(Dolg trak)

29 dni.

Rešitev k števil. 421

(Dalje ne moreš)

Nič dlje nego 2700 milj, to je polovica zemeljskega obsega.

RESITEV KRIZANKE V ST. 16

Ami, Oplénac, Jugosavtija maliko tapir, ulan C, lema, rešetar, Eva. — Za nagrado je bil izžreban Rado Zajec v Trstu.

COPYRIGHT P. S. DOK & CO. PHOENIX

ADAMSON JE SLISAL GOVORITI O PEKLENSKIH STROJH

UREDNIK IVAN PODRZAJ — TELEFON ST. 3126 — UREDNISTVO NACELNO
NE VRAČA ROKOPISOV — IZDAJA ZA KONZORCIJ STANKO VIRANT —
TISKA NARODNA TISKARNA V LJUBLJANI — PREDSTAVNIK FRAN JERAN
Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knafjeva ulica 5 — Mesečna naročnina Din 4,50
po raznašalcih dostavljeno Din 5,00